

Social Change In Sivas Through The Eyes Of Witnesses

Ahmet Mazlum^{1,a,*}

¹Department of Sociology, Faculty of Letters, Sivas Cumhuriyet University, Sivas, Türkiye

*Corresponding author

Research Article

History

Received: 21/02/2025

Accepted: 12/03/2025

ABSTRACT

Cities are like living organisms. After their formation, they begin to develop, though not necessarily in a linear direction. The speed and extent of this development ensures the formation of the city's identity and distinguishes cities from each other in terms of development. These identities also define their brand value, helping us categorize them through concepts such as "developed city," "developing city," "brand city," "cultural city," "faith-based city," or "tourism city." Beyond historical and geographical factors that influence and determine urban development, other elements also play a role. While a city's industrial development reflects its spatial growth, intangible factors—such as family structure, intra-family relationships, women's educational attainment, their roles in the workforce, and the preservation of historical and cultural heritage—are equally vital in showcasing a city's social progress and its level of civilization. Thus, what makes a city truly a city is not merely its physical form but the urban identity it cultivates over time. This study examines the impact of social change over the past fifty years on the identity and culture of Sivas, as observed through the experiences and testimonies of its witnesses. By exploring questions such as: To what extent has Sivas retained its historical, administrative, and political significance today? What is its current economic standing? How has its status as a center of culture and arts evolved?—the research aims to assess the city's trajectory over the last half-century through firsthand accounts.

Keywords: Sivas, City, Social Change, Economy, Culture

Tanıkların Gözünden Sivas'ta Toplumsal Değişme

ÖZ

Kentler, birer canlı organizma gibidirler. Oluştuktan sonra lineer bir doğrultuda olmasa da gelişmeye başlarlar. Bu gelişmenin hızı ve boyutu, kentin kimliğinin oluşumunu sağlar ve kentleri gelişmişlik açısından birbirinden ayırır. Bu kimlikleri aynı zamanda onların marka değerini belirtir ve gelişmiş kent, gelişmekte olan kent, marka kent, kültür kenti, inanç kenti, turizm kenti gibi kavramlar üzerinden onları kategorize etmemize yardımcı olur. Kentlerin gelişimini etkileyen ve belirleyen tarihsel ve coğrafi faktörlerin yanında başka etmenler de söz konusudur. Kentin endüstriyel gelişimi onun mekânsal gelişimini ifade derken, kentin aile yapısı, aile içi ilişkiler, kadınların eğitim düzeyi, çalışma yaşamındaki konumları, kurumsal yapıların niteliği, tarihsel ve kültürel mirasa sahip çıkılması ve korunup sürdürülmesi gibi maddi olmayan öğeler de kentin toplumsal gelişimini ve aynı zamanda kentin uygarlık seviyesini göstermesi açısından önemlidir. Anlaşılabileceği üzere kentleri kent yapan sadece sahip oldukları mekânsal formları değil, süreç içerisinde oluşturdukları kent kimliğidir.

Bu çalışmanın konusunu oluşturan Sivas kentinin son elli yıllık süreçte geçirdiği toplumsal değişiminin kent kimliği ve kültürü üzerindeki etkileri, tanıkların gözlem ve deneyimleri üzerinden ele alınmaya çalışılacaktır. Geçmişte sahip olduğu tarihsel, yönetsel ve siyasal konumunu günümüzde ne kadar sürdürebildiği, ekonomik anlamda hangi düzeyde yer aldığı, kültür ve sanatın merkezi iken günümüzde ne durumda olduğu gibi sorularla dolaylı olarak, tanık beyanları aracılığıyla kentin son elli yıllık toplumsal değişiminin muhasebesinin yapılması amaçlanmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Sivas, Kent, Toplumsal Değişme, Ekonomi, Kültür

Copyright

This work is licensed under
Creative Commons Attribution 4.0
International License

^a mazlum@cumhuriyet.edu.tr

ORCID: 0000-0001-7350-8671

How to Cite: Mazlum, A (2025) Social Change In Sivas Through The Eyes Of Witnesses, CUJOSS, 49(1): 73-83

Giriş

Sivas kenti, coğrafi ve tarihi olarak İpek Yolu üzerinde bulunması, Hititlerden Osmanlılara, Selçuklulardan Cumhuriyete kadar farklı medeniyetlere ev sahipliği yapması nedeniyle her zaman önemli yönetsel ve kültürel bir merkez olmuştur. Sahip olduğu tarihsel ve kültürel özellikler, kentin toplumsal yapısını, kültürünü ve yaşam tarzını etkilemiş ve zenginleştirmiştir. Bu çalışma kapsamında görüşlerine başvurulmuş tanıkların anlatıları, Sivas'ın geçmişteki sosyo-kültürel ve sosyo-ekonomik yapısını, geleneklerini, göreneklerini ve inançlarını anlamamıza önemli ölçüde yardımcı olacaktır. Tanıkların varlığı, bir kentin hafızasının oluşması ve canlı tutulması açısından hayati bir öneme sahiptir. Sivas'ın geçmişine dair canlı birer şahit olarak, şehrin değişim sürecini birinci elden deneyimlemeleri, yaşayarak tanıklık etmeleri ve bu konudaki anıları, gözlemleri, Sivas'ın toplumsal yapısındaki değişimleri anlamak için önemli ipuçları sunacaktır. Tanıklar anı, deneyimleme ve gözlemleri aracılığıyla şehrin sosyal yaşamına, ekonomik faaliyetlerine, kültürel etkinliklerine ve dini inançlarına ve genel olarak toplumsal dokusuna dair değerli bilgiler vermenin yanında, gelecek açısından da yol gösterici olacaktır. Bunun yanında tanıkların anlatımları, Sivas'taki toplumsal değişimin izlerini farklı alanlarda sürmemizi sağlayacaktır. Bu anlatımlar bize geleneksel kırsal yapının çözülerek kentsel yaşama geçiş, yine geleneksel aile yapısının çözülerek çekirdek/modern aile yapısına dönüşümü, kadınların sosyal hayattaki rollerinin değişimi, eğitim seviyesinin yükselmesi, ekonomik yapının dönüşümü, teknolojik gelişmelerin etkisi gibi birçok konuda önemli ipuçları ve veri sunar.

Geçmiş bilmeden geleceğe yön vermenin olanaksızlığı dikkate alındığında tanıkların anlatımları, kentin kültürel mirasının tespiti, toplumsal hafızanın canlı tutulması ve gelecek nesillere aktarılması açısından önemli bir role sahiptir. Bu nedenle, tanıkların anlatımlarını gelecek nesillere aktarmak, Sivas'ın toplumsal kimliğini korumak ve güçlendirmek için önemlidir.

Metodoloji

Bu araştırmanın amacı Sivas'ta yaşayan bireylerin toplumsal değişimi nasıl deneyimlediğini ve anlamlandırıldığını incelemektir. Bu yolla kentin son yarım asırlık değişiminin boyutları ortaya konulmaya çalışılacaktır. Bu kapsamda nitel araştırma desenlerinden fenomenolojik desen kullanılmıştır. Fenomenolojik desen; birkaç kişinin bir fenomen veya belli bir kavramla ilgili yaşanmış deneyimlerinin ortak anlamını ortaya çıkaran bir desendir. Bu desende amaç, belli bir olguyu (fenomeni) derinlemesine yaşayan kişilerin deneyimlerinin özünü anlamaktır (Creswell, 2018).

Çalışmada Sivas'ın önde gelen şahsiyetlerinden 3 kişi ile yarı yapılandırılmış görüşme tekniği ile mülakat yapılmıştır. Elde edilen veriler betimsel analiz yoluyla değerlendirilmiştir.

Hayatlarının çok büyük kısmını Sivas'ta geçirmiş, kentin doğal ve kültürel havasını solumuş, mesleki yaşamlarıyla kente katkı sağlamış, belirli bir yaş seviyesine ulaşmış, kent kamuoyunca yakından tanınan ve bilinen şahsiyetler seçildi. Çalışma bu bağlamda nitel çalışma olup, Etik Kurul (T.C. Sivas Cumhuriyet Üniversitesi Rektörlüğü, Sosyal Bilimler Bilimsel Araştırma Önerisi Etik Değerlendirme Kurulu, E-99711239-050.04-518416 ve 17.01.2025 tarih 1 sayılı kararı) onayı alınmıştır. Tanıklardan randevu alınarak görüşülmüş ve beyanları not edilmiştir. Tanıkların yaş grupları itibarıyla kentin son elli yılına (yarım asır) tanıklık ettikleri, bu süreçte kentin toplumsal yapısının nasıl değişip dönüştüğüne canlı tanıklıkları söz konusudur.

Katılımcılardan ilki olan K1 (katılımcı 1), 1955 yılında Sivas'ta doğdu. 43 yıllık eğitimcilik yaşamının 19 yılını MEB'e okullar ve özel dersane yöneticisi olarak, 24 yılını ise Sivas Cumhuriyet Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılâp Tarihi Bölümü'nde Okutman olarak sürdürdükten sonra 2020 yılında emekli olmuştur. Türk Ocakları Sivas Şubesi Eski Başkanı olan K1 Sivas Kent Konseyi Başkanı'dır. Yayınlanmış 11 kitabı bulunmaktadır. K1 ile görüşme 10.02.2025 tarihinde yapılırken, K2 ve K3 ile 12.02.2025 tarihinde görüşme gerçekleştirilmiştir.

İkinci katılımcı K2, 1960 Sivas doğumludur. 1983'te başladığı lise edebiyat öğretmenliği hizmetini beş yıl sürdürdükten sonra istifa ederek özel eğitim kurumlarında öğretmenlik, eğitim danışmanlığı ve yöneticiliği yapmıştır. Günümüzde halen Paşa Camii Vakfı Yönetim Kurulu Başkanlığı, Hayat Ağacı Dergisi Genel Yayın Yönetmenliğini yürütmektedir. Birçok dergi ve mahalli gazetelerde yazılar yazmış ve TV programları hazırlamıştır. Günümüzde İl Genel Meclisi Başkanı olarak görevini sürdürmektedir.

Üçüncü katılımcımız ise K3, 1951 yılında Sivas'ta doğmuştur. Hukukçu, eğitimci ve müzisyen kimliği ile bilinmektedir. Müzikal yaşamında faaliyetlerini; korist, solist, kudümzen, şef ve hoca olarak Cumhuriyet Üniversitesi Türk Sanat Müziği Korosu, Halk Eğitim Merkezi Klâsik Türk Müsîkîsi Korosu, Sivas Belediye Konservatuvarı Klâsik Türk Müsîkîsi Korosu ve Sivas Kültür ve Sanat Derneği Klâsik Türk Müsîkîsi Korosu'nda sürdürmüştür. Meslek hayatına belediye avukatı olarak başlamış, daha sonra serbest avukatlık yapmıştır. Cumhuriyet Üniversitesi'nde Hukuk Müşaviri ve Öğretim Görevlisi olarak uzun yıllar hizmet ettikten sonra 2016 yılında emekli olmuştur. Çeşitli dergi ve gazetelerde yazıları çıkan katılımcının şehrin geçmişine ve yaşamına ilişkin yayınlanmış kitapları bulunmaktadır. Görüşme sosyolojik temalı olarak yapılmış olması açısından kent ile ilgili önemli bir kaynak oluşturması beklenmektedir. Anlatıların kişisel deneyime dayanması, beyanların öznel olduğu göz ardı edilmemelidir.

Toplumsal Yapı Ve Toplumsal Değişme

Çalışmanın temel konusu Sivas'ın toplumsal yapısı ve bu yapının nasıl değiştiğidir. Toplumsal yapı ve değişme kavramları daha çok toplumlar bazında ele alınır ve incelenir. Kentlerin de kendine özgü bir yapıya ve değişme çizgisine sahip oldukları düşünüldüğünde bu kavramları kentler için de kullanmamız olanaklı hale gelir. Toplumsal

yapı kavramı sosyal bilimlerin en önemli ve temel kavramları arasında yer alır ve çoğu kez toplumsal sistem kavramı ile eş anlamda kullanılabilir. Bu bağlamda değerlendirildiğinde kavram, toplumsal kurumların eşgüdümlemiş birlikteliği olarak kullanılır. Toplumsal yapı/sistem kalıplaşmış toplumsal ilişkilerin ifadesi olan toplumsal kurumlar üzerinden tanımlanır. “*Bir toplumsal sistem içindeki ilişkiler, toplumsal olgular ya da toplumsal kurumlar ile düzenlendiği zaman ortaya toplumsal yapı çıkar. Yapı, birimlerin nispeten istikrarlı bir kalıp gösteren ilişkileridir. Toplumsal sistemin birimi aktör olduğuna göre, yapı aktörlerin toplumsal ilişkilerinin kalıplaşmış sistemidir.*” (Kongar, 2008).

Toplumsal yapı kavramı sosyal bilimlere ve çağdaş sosyolojiye Antropoloji aracılığıyla girmiştir. Antropolojinin duayen isimlerinden Levi-Strauss bu kavramı ilk kullanan isimlerin başında gelir.

“Toplumsal yapı kavramı görgül gerçeklikle değil, bu gerçekliğe göre yapılan modellerle ilgilidir. Birbiriyle sık sık karıştırdığımız iki yakın kavram -*toplumsal yapı* ile *toplumsal ilişkilen* kastediyorum-, arasındaki fark işte buradan ileri gelmektedir. *Toplumsal ilişkiler*; bizzat *toplumsal yapıyı* belirgin kılan modellerin yapısında kullanılan bir hammadDEDİR. Toplumsal yapı, hiçbir durumda, belli bir toplumda gözlemlenebilen toplumsal ilişkilerin bütününe indirgenemez.” (Levi-Strauss, 2012).

Çalışmanın ikinci önemli kavramı toplumsal değişme kavramıdır. Kavram, çoğu kez Herakleitos’un ‘bir ırmakta iki kez yıkanamazsınız’ ifadesiyle ortaya koyduğu ve ‘değişmeyen tek şey değişimin kendisidir’ mottosuyla sosyal bilimlere kaynaklık ettiği kabul edilir. En genel anlamda toplumsal değişme, toplumsal yapının ve bu yapıyı oluşturan kurumların, ilişkilerin değişmesi olarak ifade edilir. Bu yapıyla hem toplumsal olay hem de toplumsal olgu olarak varsayılır. Gelişmiş, gelişmekte olan, az gelişmiş istisnasız bütün toplumlar değişir, değişmeyen toplum yoktur. Toplumsal değişme, boyutları ve hızı farklı olmakla birlikte her toplumda yaşanan ve o toplumun yapısını etkileyen/değiştiren bir süreçtir. Günümüzde toplumsal yapıda gözlenen değişim, dönüşüm ve farklılıklar, gelişmekte olan toplumlarla sınırlı olmayıp, gelişmiş toplumların toplumsal yapı ve sistemleri de yapısal dönüşüm ve bu dönüşümün yarattığı sorunları yaşamaktadır (Mazlum, 2019; Özer, 2003).

Toplumsal değişme kavramının içeriğinin çok boyutlu olması nedeniyle oldukça farklı tanımlamaları beraberinde getirebilmektedir. Toplumsal değişme kavramının altında toplumu, insan toplumlarının tümünü biçimlendiren iki temel çelişki yatmaktadır. Birinci temel çelişki insan-doğa çelişki (teknoloji), ikinci çelişki ise insan-insan çelişkinin (ideoloji) olduğu ileri sürülmektedir (Kongar, 2008). Daha genel bir tanıma göre; toplumsal düzenin demokratikleşmesi, insanın hem doğal hem toplumsal çevresini gittikçe daha çok bilgisi ile denetimi altına alması, kendisinin toplum ve dünya içindeki yerinin ne olduğunu kavraması, toplumsal eşitsizliklerin ortadan kaldırılması, insanların kökenine, uğraşlarına ve inançlarına bakılmaksızın insanın en yüce değer düzeyine yükselmesi sürecidir (Ozankaya, 1986; Mazlum, 2019).

Cumhuriyet’in İkinci Yarısında Sivas’ta Toplumsal Değişme

Bir kentin gelişmişlik düzeyini belirleyen en önemli göstergeler, kentin sahip olduğu üç çeşit sermaye türü ile ölçülebilir. Bunlardan ilki paraya dayalı ekonomik/iktisadi sermaye, ikincisi insan kaynağına dayalı beşeri sermaye (insan gücü), üçüncüsü ise insan ilişkilerine dayalı sosyal sermayedir. Bu üç sermaye türü bir toplumun/kentin toplumsal yapısı hakkında net fikir verecek, kentin bugünkü durumunu ortaya koyacak kavramsal yeterliliğe ve kapsama sahiptir.

Sivas kenti, Cumhuriyet öncesi ve sonrasında üstlendiği roller ve yerine getirdiği tarihsel misyonuyla, medeniyetler kenti, kültür kenti, hoşgörü kenti, ozanlar kenti gibi nitelermeleri fazlasıyla hak ederken, ‘gelenen noktada durum nedir?’ sorusu önem kazanmaktadır. Yasak’a göre; “Sivas kurulduğu günden beri tarihin her döneminde, Anadolu’nun ortasında büyük ve önemli bir yerleşim merkezi olarak varlığını sürdürmüştür. Sivas, tarihin akışı içerisinde zaman zaman siyasi ve idari olarak başkent, savunmada güvenli bir konum, kültürel açıdan bir ilim merkezi, ulaşım, sağlık ve ticari alanlarda ise döneminin ve çağının hep gözde şehri olmuştur.” (Yasak, 2021).

Böylesine önemli bir tarihsel geçmişe sahip olan kentin geçmişten günümüze değişimi ve dönüşümü gerçekleşirken (ki bu kaçınılmaz bir süreçtir) bu nitelikleri sürdürüp sürdüremediği, kentsel ve toplumsal kimliğini koruyup koruyamadığı sorunsalı kentin mevcut konumunu ortaya koyar. Toplumsal değişme doğrusal bir çizgi izlemez, genelde inişli çıkışlı bir seyir izler. Sivas’ın kentsel toplumsal değişmesi de ikinci kategori içerisinde yer almaktadır. Tarihsel gelişim çizgisi içerisinde doğrusal olmayan bir gelişim seyri göstermektedir. Kentsel toplumsal değişme, bir kentin ekonomik, kültürel, sosyal ve siyasal alanda gösterdiği gelişimi ifade eder. Kent, son 50 yılda önemli bir değişim süreci yaşamıştır. Ancak bugün kentin beklenen gelişmişlik düzeyine ulaşamamasının farklı nedenleri olmakla birlikte 1967 Kayserispor-Sivasspor arasında oynanan ve 43 kişinin hayatını kaybettiği (<https://www.gzt.com>, 2017) olaylı maç sonrasında kentte yaşanan olaylar, 3-4 Eylül 1978 Alibaba Olayları ve 02 Temmuz 1993 Madımak Olayları kentin imajını ve gelişimini önemli ölçüde etkilemiştir. Gelenen noktada bütün bu süreçler ve kentin son durumunu tanıkların anı, gözlem ve deneyimleri üzerinden ele alınacaktır.

“Sivas zaman zaman ekonomik ve kültürel olarak doruk noktasına ulaşır şekilde gelişmiş zaman zaman da sönük dönemler yaşamıştır. Cumhuriyetin kurulduğu ilk yıllarda gerek nüfus gerekse sanayi açısından kentin böyle sönük bir dönem yaşadığını görüyoruz. 0 yıllarda diğer Anadolu kentlerinden pek farklı olmayan Sivas, ülkenin içinde bulunduğu ekonomik durgunluğun görüntüsünü de yansıtmaktadır. 1900-1923 yılları arasında kentte tamamen küçük sanayi ve tarım egemen konumda olmuştur.” (Ökmen, 2001).

Sivas'ın sanayileşme süreci ve bu alanda yaşanan gelişmeler, Cumhuriyet dönemine uzanır. Cumhuriyet'in kuruluşundan hemen sonra 1930'lu yıllarda başlayan kamucu politikalarla birlikte ilde bazı temel sanayi tesisleri kurulmuştur. TÜDEMSAŞ (Türkiye Demiryolu Makinaları Sanayii Anonim Şirketi) gibi büyük bir işletmenin Sivas'ta kurulması, şehrin sanayi potansiyelini gösteren önemli bir örnektir.

Kentin kamusal yatırımlardan istikrarlı bir biçimde yararlanamaması nedeniyle, son yıllarda Sivas'ın sanayi yapısı, daha çok küçük ve orta ölçekli sanayi işletmelerine dönüşme eğilimi göstermektedir. Bu eğilimin temel nedeni Cumhuriyet tarihi boyunca aldığı devlet yatırımları ve sanayileşme çabalarının kentin sanayi kenti olması için önemli olmakla birlikte yeterli olmamasıdır. Günümüzde kentin demografik göstergeleri, sahip olduğu endüstriyel kurumlar, istihdam oranı, istihdam yapısı, çalışma çağına olup istihdamda yer almayan işgücü durumu, konuyu tüm açıklığı ile kanıtlar niteliktedir. Kentsel gelişimi etkileyen birçok etken söz konusudur. Kentin coğrafi konumu, endüstriyel yatırımlar, eğitim düzeyi, sosyal yaşamın canlılığı, nüfus dinamikleri, ulaşım olanakları vb. bunların başında gelmektedir. Sivas kenti coğrafi konumu itibarıyla gelişmeye açık bir kenttir. Türkiye'de sekiz kente sınır komşusu olması, ülkenin ortasında yer alması, kara, hava ve demiryolu olanaklarının mevcudiyeti, sahip olduğu maden potansiyeli, tarıma elverişli arazinin büyüklüğü önemli avantajlar olarak kabul edilebilir. Kentin kamusal yatırımlardan yararlanma düzeyini 1950'ye kadar ele aldığımızda önemli ve temel yatırımların yapıldığını, Cumhuriyet idaresinin kente özel önem verdiğini görmekteyiz.

"10 Ekim 1924: Ankara-Sivas Demiryolunun yapımına başlanmıştır.

15 Ocak 1928: Kayseri-Sivas demiryolunun devlet tarafından yapılması kararlaştırılmış, bölüm bölüm yapılacak hattın uzunluğu 223 km olarak belirlenmiştir.

30 Ağustos 1930: Bölüm bölüm tamamlanan Ankara-Sivas demiryolu (toplam uzunluğu 603 km) Başbakan İsmet İnönü tarafından ulaşıma açılmıştır.

16 Aralık 1932: Samsun-Sivas demiryolu (395 km) hizmete açılmıştır.

19 Aralık 1935: Sivas-Eskiköy demiryolu işletmeye açılmıştır.

18 Mayıs 1936: Sivas- Erzurum demiryolunun yapımına başlanmıştır.

6 Haziran 1937: Sivas- Malatya demiryolu Çetinkaya'da birleşmiştir.

20 Kasım 1937: Sivas-Divriği demiryolu hizmete girmiştir.

1938: Divriği Demir İşletmesi faaliyete geçmiştir.

1939: Sivas Cer Atelyesi faaliyete geçmiştir.

1943: Sivas Çimento fabrikası faaliyete geçmiştir.

1945: Askeri Dikimevi faaliyete geçmiştir.

1947: Cer Atelyesine çalışan yetiştirmek üzere Çırak Okulu açılmıştır.

1950: Ulaş Devlet Üretme Çiftliği (TİGEM) kurulmuştur." (Yalman, 2024).

Kentin kamusal yatırım alma düzeyi önemli miktarlarda olmakla birlikte, kentin maden potansiyeli ve endüstriyel kapasitesi dikkate alındığında yeterli olmadığı görülmektedir. Bir yüzyılı geride bırakan Cumhuriyetimizin ikinci yarısında kente önemli yatırımlar yapılmaya devam edilmiştir. Ancak kentin gerek siyasal aktörlerinin gerekse ekonomik alanda öne çıkan aktörlerin gerekli çabayı göstermekte yetersiz kalması bu yatırımlardan gerektiği kadar alınmasını sağlayamamıştır. Günümüzde kentlerin gelişmişlik düzeyini gösteren en önemli göstergelerin başında kentin 'marka değeri'dir. Sivas, bu anlamda 'sanayi kenti' marka değerini edinememiştir. Cumhuriyet'in ikinci yarısında yapılan kamusal yatırımları şöyle sıralayabiliriz;

"1957: NATO tarafından kullanılmak üzere havaalanı inşa edilmiş, 1987'de sivil uçuşlara açılmıştır.

1961: Sızır H.E.S. hizmete açılmıştır.

1965-69: 398 dükkânlık "sanayi çarşısı" faaliyete geçmiştir.

1966: Sivas Havaalanı hizmete girmiştir.

1968: Sivas "Kalkınmada Öncelikli İller" kapsamına alınmıştır.

1974: Cumhuriyet Üniversitesi kurulmuştur.

1979: Beton Travers Fabrikası kurulmuştur.

1980: Sivas Dokuma Fabrikası (SİDAŞ) Sivas'ın en büyük çok ortaklı kuruluşu (5400 ortak) olarak faaliyete geçmiştir.

1984: Sivas Et Kombinası faaliyete geçmiştir.

1985: Sivas Demir Çelik İşletmesi kurulmuş ve 1989 yılında faaliyete başlamıştır.

1990: Kangal Termik Santrali işletmeye açılmıştır.

1990: DHMİ tarafından ilk terminal binası yapılmıştır.

1994: Merkez 100. Yıl sanayi sitesi faaliyete geçmiştir.

1997: SİHAZ özelleştirmesinde yöresel sermaye tabanı tercih edilerek pilot bir örnek ortaya çıkarılmıştır.

1998: Merkez 4Eylül sanayi sitesi faaliyete geçmiştir.

2001: Merkez Ahşap İşleri (Ata Sanayi) sitesi açılmıştır.

2018: Sivas Bilim ve Teknoloji Üniversitesi kurulmuştur.

2021: Demirağ OSB Cazibe Merkezleri Kapsamına alınmıştır." (Yalman, 2024).

Cumhuriyet idaresinin kalkınma anlayışı ve devletçilik ilkesi gereği Türkiye'nin tüm illerine farklı düzeylerde ekonomik yatırımlar yapılmıştır. Sivas kenti de bu kapsamda yukarıda belirtilen yatırımlardan yararlanmıştır. Bu yatırımlar şüphesiz ki çok değerlidir ve kent açısından büyük önem taşımaktadır. Ancak takdir edilir ki bu yatırımların yanında özel sektörün yaptığı yatırımlar da söz konusu olmakla birlikte kentin yazgısını değiştirmek ve kenti gelişmiş endüstriyel kent yapma noktasında yeterli olmamıştır. Nitekim kent, ülkemizin önemli kentleri arasında yer alsada; "bölge halkının okur-yazarlık oranı ve eğitim seviyesi giderek yükselmektedir. Bununla beraber son elli yıllık süreçte gerek kamunun gerekse özel sektörün yeterli oranda yatırım yapmadığından diğer şehirlere oranla durağanlığı gözlenmektedir. Bunun temelinde ise günümüz sosyal ve ekonomik koşullarının baskın etkisi olarak insanların, kırsal alandan kentlere doğru göç yoğunluğunun artması, bölgedeki istihdamın yetersizliği, daha müreffeh bir yaşam standardının arzu edilmesi ve eğitim gibi nedenler, büyük kentlere göçü cazip şekilde körüklemektedir." (Yasak, 2021).

Sivas kenti sadece ekonomik açıdan yetersizlikler yaşamamaktadır. Kültürel ve sosyal değişim anlamında da beklenen düzeyde bir gelişme sağlayamamıştır. Kentin sürekli dışarıya göç vermesi, nitelikli işgücünün ve eğitim düzeyi yüksek bireylerin başka illere göç etmesi en önemli nedenlerin başında yer almaktadır. Nitekim tanıkların ifadeleri de geçmişten günümüze bu değişimin yetersizliğini ortaya koymaktadır.

Katılımcılara sorulan temel soru, "Sivas'ın son elli yıllık süreçte nasıl bir ekonomik, kültürel, sosyal ve siyasal bir gelişme gösterdiği" olmuştur. Katılımcıların üçü de Sivas'ın tarihsel öneminden başlayarak farklı konu, süreç ve olgular üzerinden konuyu günümüze getirmişlerdir. Katılımcılar Sivas'ın tarihsel önemini farklı bakış açılarıyla değerlendirmişlerdir.

K1 bu konuda şunları ifade etmiştir:

"Şimdi Sivas dediğimiz kent sonradan oluşmuş bir kent değil. Ülkemizin şehirlerinin birçoğu tarihsel zenginlikten yoksul özellikler taşıyor. Şimdi şunu söylemek isterim ki, burası koca bir eyaletin merkezi. Anadolu eyaleti deyince Sivas eyaleti akla geliyor. Tanzimat Dönemi'nde büyük bir vilayet oldu. Amasya, Tokat ve Şebinkarahisar'ı kapsıyordu. Dolayısıyla bir zamanlar Selçuklular döneminde altın çağını yaşayan birkaç şehirden birisi Sivas'tı. Burası aynı zamanda önemli göç yolları üzerinde yer almaktadır. İpek Yolları'nın geçtiği bir şehir. Dolayısıyla çok zengin bir şehirdi. Yani şu kampüs alan dediğimiz medreseler bile o çağın zenginliğini bize yansıtıyor. Sivas böyle devrelerden geçti. Sonra bir çöküş dönemi yaşadı. Şimdi Cumhuriyet'in ilk yıllarına dair birtakım istatistikler yayınlanıyor. Oraya baktığımız zaman nüfus itibarıyla ve diğer birtakım özellikler açısından ilk beşe giriyor. Şimdi o ilk beşteki resmî açıklamalara baktığımız zaman tabii ki bunda Atatürk'ün Sivas'a gösterdiği bir vefa örneği olarak ağır sanayi fabrikası gibi, çimento fabrikası gibi oluşumları meydana getirmesi çok önemlidir. Demiryolunun Sivas'a gelişi, Sivas'taki büyük bir canlanmanın özelliklerini taşıyordu. Yani baba, oğul, torunun aynı anda çalıştığı, geçimini sağladığı büyük, dev bir fabrikaydı. Atatürk onu Sivas'ta tercih etti." (Kişisel görüşme, 2025).

K3 ise Sivas'ın tarihsel ve güncel önemi konusunda görüşlerini ifade ederken vurguladığı en önemli nokta, kentin tarihsel geçmişi ve kimliğinden hareketle günümüzde hak ettiği noktada olmadığını şöyle ifade etmiştir:

"Ben, ilkokula başladığım 1958 yılından itibaren kentin ekonomik, sosyal, kültürel, ticari, sportif böyle başat olaylarını hatırlıyorum. Çoğunun da tanıyırım. Şimdi tabii, değişim esastır. Diyalektiğin de bir gereğidir bu değişim. Sivas da elbette ki diğer yerleşim birimleri gibi bu zaman zarfında çok değişikliklere uğradı her açıdan. Bunu doğal karşılamamız lazım. Bir de Sivas göç alan, göç veren, yani aynı hızla göç alan, aynı hızla göç veren bir şehir. Bunun da sebeplerini irdelemek lazım. Cumhuriyetin kuruluş yıllarında Sivas vilayeti, idari birim olarak vilayet, daha önce biliyorsunuz başkent ve eyalettir. Cumhuriyet'in ilk yıllarında Sivas vilayet ve Sivas'ın üç tane büyük sancığı var. Tokat, Amasya ve Şebinkarahisar. Bugün bunlara ilaveten Malatya'nın Darende, Kayseri'nin Aziziye, şimdi

Pınarbaşı dediğimiz iki büyük ilçesi de bize bağlı o zaman. 1933'te yapılan idari düzenlemede bu dediğim üç sancak, yani Amasya, Şebinkarahisar ve Tokat, vilayet olup Sivas'tan ayrıldılar. Darende Malatya'ya, Pınarbaşı da Kayseri'ye bağlandı. Şimdi hinterland olarak düşündüğümüz zaman, bugün Sivas coğrafi konum itibarıyla sanıyorum Konya'dan sonra ikinci büyük il. Şöyle bir düşünürseniz Karadeniz'den neredeyse Akdeniz'e uzanan yani Koyulhisar'dan Gürün'e varmak için herhalde buradan Ankara'ya gitmek kadar bir mesafe var yani. Zaten sekiz ile komşu olan tek il Sivas. Her bölgeye hemen hemen komşudur. Tabii bir de medeniyet uygarlık tarihi, yani ta Selçuklulardan, Beylikler döneminden, Osmanlı'dan, Cumhuriyet'e evrilen büyük bir süreç var.

Bunu niye söylüyorum, Sivas bu tarihi gelişimine paralel bir şekilde maalesef gelişmedi. Şimdi şu saydığım iller, örneğin Kayseri'yle bir mukayese ettiğimiz zaman efendim maalesef Sivas'ın nüfus itibarıyla de sosyo-kültürel açıdan da ticari açıdan da çok çok gerilerde kaldığını veya onu söylemeye dilim varmıyor, hak ettiği düzeye gelmediğini maalesef görüyoruz." (Kişisel görüşme, 2025).

Katılımcılardan K2, kentin en büyük sorununun önce 18. yüzyılda başlayan farklı ulus ve etnisitelere mensup göçlerin varlığını, sonrasında ise kent içinde kırdan alınan düzensiz göçlerin fazlalığı ve bunun kent üzerinde yarattığı olumsuz etkileri şöyle ifade etmektedir:

"Ben Sivas'a dair önce bir göç meselesini söylemek gerektiğini düşünüyorum. Sivas'ı bir bekleme istasyonu gibi görelim. Tarih boyunca böyle oldu. İlk göçler, büyük göç hareketleri 18. asırdan itibaren Kafkasya'dan, Kırım'dan gelen göçmenler var. Tabii o dönemi göz önüne getirdiğimizde kapalı toplumlarda dışarıdan gelen farklı grupların, kaynaşabilmeleri çok kolay bir şey değildir. Bilakis, 19. asrın son çeyreğinden itibaren bu daha büyük bir trajediye de yol açtığı, yani Osmanlı Devleti'nin aslında bel kemiğini kıran, tarihimizin en büyük milli felaketi olarak gördüğüm 93 Harbi'yle birlikte Sivas tam bir sığınağa dönüşmüştür adeta. Kafkasya'dan gelenler var, bilahare Rumeli'den gelenler var. Bu göç hareketlerinin yol açtığı bir şey var. Yani bir demografik yapının değişmesinin yol açtığı bir kültürel değişim de var. Zaman içerisinde mübadeleler var, Trakya'dan gelenler var, -muhacirlerin dışında- onların getirdiği kültür var. Şimdi, bunu bir tarafa koyarak, daha sonra bir de şehrin 1950'den itibaren yaşadığı kendi içindeki göç hareketleri var. Köylerin daha iyi yaşam koşulları arayışı neticesinde şehirlere akması, nüfusun geometrik büyümesinden kaynaklanan tarım ve hayvancılığın bu nüfusa yetmeyeceği kaygısının yol açtığı bir ekonomik göç var. Tabii köylerin aslında 1950'ye kadar, Mahmut Makal'ın Bizim Köy'de de anlattığı gibi 1950'ye kadar Anadolu'daki köylerin tamamında Orta Çağ'da yaşanan hayat standardından çok daha iyi olduğunu düşünmüyorum. Yani 1950'de Sivas'a 70 kilometre mesafedeki herhangi bir köyde neler yaşanıyor ise 1600'lerde de inanın aynı şeyler yaşanıyordu. Penceresiz evlerde, damdan sızan ışıkla aydınlanan mekânlarda. Şimdi bu kapalı toplumlarda yaşayan insanlar artan nüfuslarını geçindirebilmek için şehre gelmeye başladılar.

Tabii o yaşam standartlarında yaşayan insanların geldiği şehrin biraz daha parıltılı hayatı bunları kaygıya sevk ettiği için daha ziyade şehrin çeperinde varoşlar oluşturmaya başladılar. Gecekondularda koloniler halinde yaşamaya başladılar. Mesela birisi geldi, sonra akrabalar onun etrafına geldi. Böyle mevzilenmeye başladılar. Bu giderek öyle bir hale geldi ki şehirde bir tür egemenlik mücadelesine dönüşen köy dernekleri, yöre dernekleri. Efendim, bir tespit yapmak adına söylüyorum. Yani eleştirenler eleştirilebilir, katılabilir, katılmayabilir insanlar. Mesela Merder diye Meraküm Yöresi Derneği var. Soyder diye Soğuk Çermik Yöresi Derneği var. Hevük Bölgesi Derneği, Elbeyliler var. Bu sadece merkezde olan. Diğer ilçelerden gelen Yıldızlıliler derneği. Kangallılar bir dernek. Ayrıca etnik grupların, farklılıkların dernekleri var. Kafkas dernekleri vs.... Şimdi bunların oluşturduğu küçük koloniler var. Bu çok ciddi bir travmadır ve bence sorundur. Çünkü biz doğduğumuz evi sonra biraz büyüüp 2-3 yaşından itibaren evin önündeki sokağı keşfetmeye başladığımızda önce aidiyet, mensubiyet duygusu gelişti. Sonra da ait olduğumuz yere sahip olma duygusu gelişti. Bir kabdan bir başka kaba aktarılır gibi aktarılan insanların geldiği yere hem aidiyet hisleri olmadı hem mensubiyet duyguları olmadı hem de orayı sahiplenme değeri olmadı. Mesela şehrin gerçek manada kültürüyle beslenip donanmış ailesinden bu irfanı almış birinin eline spreya boya alarak herhangi bir tarihi eserin veya herhangi bir duvarın üzerine yazı yazması havsalamızın alacağı bir şey değildir. Ama bugün işte bir bakıyoruz ki Sivas'ın göz bebeği medresenin o işlemeli duvarlarında spreya boya yazıyor. Bu çok düşmanca bir tavır yani. Bunun sebebi orayı benimsememe, oraya sahip çıkmama, oraya ait olduğunu düşünmemektir. Böyle paspas gibi çiğneyip geçiyoruz şehri. Göçün yol açtığı böyle bir travma var. Tabii buna karşı oluşan bir de refleks var. Nesiller boyu Sivaslı olan, geçmişten itibaren şehrin kültür kodlarını, kendi kültür kodları haline getirerek yaşayan insanların bu gördükleri vandallık, hoyratlık karşısında yerlilik mensubiyeti oluşturması, bunun da bir takım kendi içerisinde açmazları, sakıncaları olduğu, onlar da dernekleşiyorlar. İşte günümüzde Şehir Kültürünü Yaşatma Derneği, Şehirli Kadınlar Derneği gibi. Bunun yol açtığı travmalar, şehrin şu anda sosyolojik yapısında çok ciddi etkiler yaratmıştır. Aslında son 40-50 sene içerisinde yaşadığımız büyük toplumsal hadiselerin arka planında da bu var. Köksüzleşme. Tabii ki şimdi şehrin de dışarıya göçü var. Yani köyler merkeze göçerken merkezde hali vakti yerinde olan aileler sahip oldukları imkanlarla, hocamın demin beyan ettiği gibi daha büyük şehirlerde bu imkanları daha iyi hale getirecek yaşam standartları aradılar. Hani göçmen kuşların uygun yaşam alanları arayarak göçmelerine benzer bu. Göçtüler. Yani biz de 1970'lerin ortasında işte Bursa'dan gayrimenkul aldık. Aile büyüklerimiz nakletmeyi düşündüler. Sonra farklı sebepler çıktı. Ben nüfus kütüğümüzde mevcut olan sülaleye bir bakıyorum. Şu anda üçte ikisi dışarıda. Kendi çocuklarım dışarıdalar yani. Biz hanımefendiyle birlikteyiz artık. Bunun ikinci boyutu var göçün yani. Merkezin dışarıya göçü. Peki bu neye yol açıyor? Şimdi benim doğduğum büyüdüğüm

mahallede bizim gibi inanmayan, bizim gibi düşünmeyen, farklı dinlere, farklı etnik mensubiyetlere sahip insanlarla biz aynı okulda, aynı sınıfta beraber yaşadık, eğitim aldık. Beraber halay çektik düğünlerde, derneklerde. Ermeni komşular... Ermeni güzellemesi yapmak değil niyetim. Bir sosyal tespittir bu. Düğünümüzde çalgı çaldılar, Paskalya'da çörek gönderdiler. Biz onlara ihtiyaçlıysa kurbanda hisse gönderdik. Biz bunlarla beraber yaşadık. Yahut şehir merkezinde 1950'den önce çok fazla Alevi yoktur. Doğrusunu söylemek lazım. 1950'den sonraki göçlerle merkeze yerleşmeye başladılar. Çünkü onlar daha ziyade uzak, kuytu köylerde yaşarlardı. Şimdi 1978... 3-4 Eylül 1978 olayları. Bize benzemeyenlere tahammül edememek. Çünkü kapalı köy toplumunda yaşayan adam... Zengini de fakiri de hep aynı hayat standartlarıyla yaşar. Aynı şeyleri tehlikeli görür, aynı şeyleri yabancı görür. Ki Yakup Kadri'nin Yaban adlı romanında bu çok açık biçimde görünür. Yaban denir ona. Size benzemiyor çünkü standartları farklı. Yaban görmeye başlarız. Bir de büyükler çocuklara sürekli telkinlerde bulunur. Bunu Sünnilik diye etiketlenenler de Alevilik diye etiketlenenler de çocuklarına, birbirlerini öcü gibi göstererek büyütürler. Biz bunları gördük şehrimizde. Bunların yol açtığı travma yaşandı. 1993 2 Temmuz hadisesinde de ben o şehirdeki dokuyu çok çok iyi gözlemliyorum. Yani bu insan havsalasının alacağı bir şey değildir. Kabul edilebilir bir şey değil ama biz bize benzemeyenleri imha etmeyi, ortadan kaldırmayı aynen bugün tekbir çekerek insan öldürmeyi cihat zannedenlerin yaptığı gibi böyle bir algı oluştu. Bunun sebebi köylü dindarlığıdır." (Kişisel görüşme, 2025).

K2 ile yapılan görüşmeden çıkarılacak birkaç sonuç vardır.

Tanıklarla yapılan görüşmelerde, kentin ekonomik yapısı, gelişmişlik/gelişmemişlik konusu da ele alınmıştır. Bu konuda tanıklar bazı noktalarda benzer gerekçelerle kentin istenilen ekonomik seviyede olmadığını belirlerken bazı noktalarda farklı düşünceler dile getirmişlerdir. Görüşmecilerden K1, Cer Atelyesi (1939) yapımında Sivas'ın tercih edilmesini Atatürk'ün kente olan vefa duygusu nedeniyle yapıldığını, ayrıca çimento fabrikasının kurulmasının da kentin ekonomik ve sosyal yaşamı için büyük değer olduğunu ifade ederken, bu tercihin birtakım tartışmaları da beraberinde getirdiğini vurgulamıştır. Tartışmaların, "kentin kamusal yatırım almasının özel sektörün yeterince yatırım yapmamasına neden olduğu" üzerinden yapıldığını ancak bu tartışmaların haklı/haksız olduğunu kanıtlamanın olanaksızlığını belirterek şunları ifade etmiştir:

"Demir yolunun Sivas'a gelişi, Sivas'taki büyük bir sosyal ve ekonomik canlanmanın özelliklerini taşıyordu. Yani baba, oğul, torunun aynı anda çalıştığı, geçimini sağladığı büyük dev bir fabrikaydı. Atatürk Sivas'ı tercih etti. Demir yolu üzerinde bulunan bir şehre yapılacaktı. Şimdi bunu bazen şöyle eleştirenler de oluyor. Deniyor ki bu tip devlet yatırımları olmasaydı özel sektör geliştirdi diye. Tartışmalı bir konu. Yani olur muydu olmaz mıydı bilmiyoruz. Ama Sivas'ın sosyal hayatına, ekonomik hayatına çok ciddi katkılarda bulunduğunu söyleyebiliriz. Sosyal hayat da vardı. Sinemasıyla, sosyal özellikleriyle.

Kayaklarla, 1500 kişinin aynı anda kayak yaptığı bir Sivas'tan bahsediyoruz, fotoğrafları var elimizde. Ailecek bütün lojmanlar boşalıyor, bütün insanlar kayak yapmaya gidiyorlar. Bu büyük bir sosyal etkinlik. İşte Yoğun Yokuş Bölgesi, işte Meraküm Bölgesi, üç tane kayak merkezi var Sivas'ta. Şimdi bu fabrikaların politik girişimlerin sonucunda giderek teknolojiye ayak uyduramaması, aşırı personel istihdamı vs. giderek zayıflamaya başladı. Eskişehir'den, birtakım şehirlerden gelen teknik insanlar bu fabrikada çalışıyordu. Sivas sosyal hayatını bayağı etkilemişlerdi. Ama zamanla o insanlar da emekli oldu, gittiler. Sivas'ta da şöyle bir durum ortaya çıktı. 70'li yıllardan itibaren büyük bir göç hareketi başladı. Yani ekonomik şartlarının getirdiği zorunluluklar, iş bulma sıkıntıları baş gösterince insanlar iş amaçlı gidenler olduğu gibi zengin olup da daha iyi hayat şartlarını yaşamak, yatırım yapmak isteyen ailelerin de gittiğini görüyoruz. Bir de böyle bir şey var. Yani hem ihtiyaçtan hem de biraz da daha iyi hayata ulaşalım diye. Dolayısıyla onlar gidince sermaye de beraber gidiyor. Gidince burada yatırım yapılması gerekirken büyük şehirlerde yatırım yapılıyor. Bugün konuşunca işte özellikle İstanbul'a ağırlıklı olmak üzere Antalya'da, İzmir'de, Bursa'da Sivas'ın iş adamlarından bahsediyoruz. Sivaslı iş adamları dernekleri kuruldu. Dolayısıyla Sivas bundan mahrum oldu... İlavé şeyler de söylemek isterim. Sivas'ın, Kayseri ile çok karşılaştırıldığını biliyoruz. Sivas'ta ortaklıklar yürümüyor. Bunu çok yönlü incelemek lazım. Kardeşler bile ortaklığı yürütemiyor. Bir süre sonra ayrılıyorlar. Bu konuda bir bilgi dikkatimi çeker? Ben şöyle düşünüyorum. Ticaret kültürü eksikliği mi var? Girişimcilikte sermayeyi birleştirince daha büyük işler yapılacağını bilincinde mi değiller? Ortakların birbirine özgüven duyguları mı eksik? Bütün bunların hepsini ben bir arada düşünmek istiyorum. Bunun somut bir örneğini vermek isterim. Sıdaş diye bir fabrika kuruldu Sivas'ta. Biner (1000 TL) lira sermaye ile insanlar buraya ortak oldular. Sonu ne oldu biliyor musunuz? Yıllar sonra bu biriken paralar, işte bankada faize yatırılmış, faizini almış adamlar herkesin biner lirasını yıllar sonra iade ettiler. Şimdi böyle kötü bir örnek önlerinde dururken insanlar bu tür girişimlere veya çağrılara olumlu karşılık vermiyor. Yani kötü örnekler geleceğe olumsuz yansıyor. Bir başarı örneği de var Sivas'ta Estaş mesela. Ben onu çok iyi hatırlıyorum. Onun kurucularından da tanıdıklarım vardı. Hatta ilk dinleyenlerden biri ben olabilirim. Almanya'da çalışıyor bu bahsettiğimiz şahıs. Dedi ki orada ben örneklerini gördüm oranın tezgahlarını getireceğim, burada krank milleri üreteceğiz. Dedik ki helal olsun adam nasıl yapacak? Şu anda 50-60 civarında ülkeye ihracat yapıyor. Bütün otomobil sanayinin krank millerini üretiyor. Yani istenirse yapılıyor demek ki. Orada 3-5 ortak bu işi başardılar. Çok güzel teknik elemanlarla çalıştılar. Büyük istihdam sağlıyor, yüz ağartıcı bir şey yani. Şu anda aktif bir şekilde giderek ticari hacmi büyüyor. Şimdi olumsuz örneklerin yanında dediğim gibi olumlu örnekler de var. Bunları çoğaltmak lazım. Yani 1-2 değil de mesela bir lens fabrikası kuruldu, mercek üretiliyor. Yani girişimcilerimiz güzel şeyler yapıyor. Bir de şu var biliyor musunuz? Başarılı olan insanlara bir moral destek vermek lazım. Mesela

Dermokil diye bir kurumumuz var. Arkadaşlarımıza buradan konsey olarak gittik, ziyaret ettik. İnanır mısınız ben vallahi şaşırımdım. Yani Sivas'ımızda böyle bir üretim merkezi olacağını bilmiyordum. Sağ olsunlar bize eşlik ettiler, bütün fabrikayı gezdik, hayranlık içindeyim. Milli Savunma Bakanlığı'ndan çok büyük bir sipariş almışlar, onu yetiştirmeye çalışıyorlar. TSK'ya, dış macunu, şampuan vs. üretiliyorlar. Yani çok etkileyici bir şey. Hatta bir takım kozmetik sanayi üretimi burada yapılıyor, onların firma adlarıyla üretilip satılıyorlar. Yani burada üretiliyor, üzerine öbür firmanın damgasını vuruyorlar. Yani çok güzel bir şey. İstenirse her şey başarıyor. Onore ettik, sayfalarımızda paylaştık. Sivas için böyle bir yatırım yapılmasından duyduğumuz sevincimizi dile getirdik. Hatta ürettikleri bulaşık makinesi, temizlik aparatını özel tanıttık. Dedik ki yani yerli üretimimiz varken diğer ürünleri niye alalım? Yani onu teşvik etmemiz lazım sahibi de çok büyük memnuniyet duydu. Yani kim olursa olsun burada üretim yapan her insana her türlü desteği vermemiz, ziyaret etmemiz lazım. Ama çekememezlik yaparsak bu topluma olumsuz yansıyor, çocuklarımızın geleceğini etkiliyor. Ekonomik yönden şu anda organize sanayi bölgelerimizle tam konuya hakim olmamakla birlikte bayağı istihdam yapan iş yerleri, dokuma yerleri, tekstil fabrikaları falan olduğunu duyuyorum. Umudumuz şu yani, giderek daha gelişmesi" (Kişisel görüşme, 2025).

Görüşmecilerden K3 kentin ekonomik olarak istenen noktada olmamasını, kent esnafının belli ekonomik gücü elde ettikten sonra başka kentlere göç etmesine, göç ederken bütün aile bireylerini yanında götürerek, ticaretin bir kısmının kentte yapılmamasına bağlamaktadır.

"Şimdi efendim, Kayseri'nin tüccarı Kayseri'den Antalya'ya, Adana'ya, İzmir'e, Bursa'ya gideceği zaman ailesini, komple götürmez. Birini bırakır orada. Diyelim Cingilloğlu kolonyaları, Türkiye çapında. Bunlar oradan göçecekse Kayseri'de, ailesinin bir temsilcisi orada bırakır. Bizde öyle değil. Bakın ben size bir şey söyleyeyim, bana şunu gösteremezsiniz. Sivas'ta bugün tarihi 100 yılı aşmış olan bir ticari kuruluş var mı? Yani bana deyin ki arkadaşım, şu eczane veya şu bakkaliye veya şu şarküteri veya şu manifaturanın tarihi ta 1900'lerin başına gider. 1900'leri bırakın Cumhuriyetin kuruluşuna kadar gitmez." K3, kent esnafının kentte yatırım yapmama veya başka illere göç ederken ailenin tümünün göç etmesini memlekete bağlılığın olmaması ile açıklamıştır. "Yani burada tabii memleketçiliğin de üzerinde durmak lazım. Ben buranın suyunu içtim, ekmeğini yedim. Ben buradan gidemem, gitmem. Zorunlu bir sebep olmadığı sürece. Gidersem de burada bir takanak, ailenin bir kısmını burada bırakırım. Bunu diyen yok, köprüleri atıyorlar. Giden gidiyor yani artık. Babalarının, analarının mezarına bile gelip, kapısına bile ziyaret için gelmiyorlar, biliyorum. İsim veririm, onlarca isim veririm de gerek yok. Sahipsizlik bizim en büyük sorumuz." (Kişisel görüşme, 2025).

Katılımcıların ikisi kentin ekonomik olarak olması gereken gelişmişlik seviyesinde olmamasını, kentin marka değeri oluşturamamasını ve kent imajının sorunlu olmasını yukarıda vurgulanan faktörlerin dışında üç temel olayla

açıklamaya çalışmışlardır. 1967 Kayserispor-Sivasspor maçında çıkan olaylar ve sonrasında yaşanan gelişmeler, 3-4 Eylül 1978 Alibaba olayları ve 2 Temmuz 1993 Madımak olayı. Olayları genel olarak değerlendiren ve adı geçen olayları doğrudan anmadan dile getiren K1 bu konuda şunları ifade etmektedir:

“Bu olaylar biliyorsunuz provokasyonlarla oluyor. Fakat aparat olarak gençlere böyle milli, manevi, dini mesajlar veriliyor. Çocuklar sokaklara dökülüyorlar. Gençlerin saflığını kullanıyorlar. Yani siyasi kutuplaşmalar bir takım siyasetle uğraşan insanlara oy olarak dönüyor. Benim tespitimi söylüyorum. Yani kavga olursa iki keskin kutup olur, bu kutbun oylarını alırım. Bu bir vaka yani. Yani kıskırtıcı insanlar oluyor ama şunu düşünmüyorlar. Bu olayların, şehrimize olumsuz yansımaları, ödeyeceğimiz bedeller nedir diye düşünmediler. Sivas'ta 350 bin insan yaşıyor. Bu olayların içinde bulunan belki de birkaç bin kişi vardır. Yani halk bu tip olayları tasvip etmez. Ben bu şehrin yerli bir insanı olarak söylüyorum. Şimdi bunlar acı bedeller ödetti halka ve şehrimize. Şimdi Allah korusun bir şey olunca diyorum ki ya tekrar bir olay olsa, Sivas belini doğrultamaz. Yani halk bu konuda ders almıştır umarım. Yani dikkatli olmak lazım. Mesela üniversitede öğrencilere şunu derdim. Arkadaşlar, kitle psikolojisi diye bir şey var. Sizi heyecanlandıran bir laf olabilir. Bir an olsun durup düşünün. Bunu kim organize ediyor? Ben buraya katılırsam ne olur diye düşünün. Ama apar topar işin içine girmeyin. Böyle şeylerden uzak durun derdim çocuklara. Yaşanmışlığın bir tecrübesi. Yani istikballeri batan insanlar oluyor. Aileler mağdur oluyor. Ne bileyim. Bu olaylardan ürken insanlar asla Sivas için bir yatırım, herhangi bir girişim düşünmüyorlar. Şimdi bir toplumsal olayın etkileri çok uzun yıllar silinmiyor. Sosyal olayların özelliği böyledir.” (Kişisel görüşme, 2025).

K2 ise özellikle olaylı maç sonucu yaşananlara dikkat çekerek kenti üzerindeki etkilerine şöyle vurgu yapıyor:

“Sağ olun. Hocam bir defa şu Sivasspor-Kayseri spor maçı. Hocam ondan bahsetti. Şehri boşaltan önemli hadiselerden birisidir. 17 Eylül 1967 43 kişi vefat etti. Tabii onun öncesinde zaten Sivas'ta, Kayseri arasında birkaç futbol müsabakasında meydana gelmiş hadiselerin tetiklediği bir durum var. Biz futbol maçında da gol atmaya böyle neredeyse cinsel manalar yükleyecek kadar absürt algılayan bir yapıya da sahibiz. Çünkü o sevinç tezahüratı esnasında yapılan eylemlerden bunu biliyoruz. Burada 43 kişi öldü. Bunun yol açtığı tepki ve refleksle, öfkeyle Sivas'ta müthiş bir vandallık sergilendi. Kayserililere ait işyerleri tahrip edildi. Şimdi ben hocam da inceledi bunu. Ticaret ve Sanayi Odası'nın kütük defterlerini inceledim, yıllıklarını inceledim. 1920'li yıllardan itibaren Sivas'ta birkaç tane Kayserili büyük işletmeci var. Otomobil parçası satıyor. Yedek parça satıyor, tamir atölyesi var. Anlıyoruz ki bu işle ilgilenenler gelip buralarda da yavaş yavaş bu sahaya hakim olmaya başlıyor. 1930'lu yılların ortasından itibaren birkaç tane elektrikçi var Kayserili Sivas'ta. Şekerci var, otel işleten var. Yani Sivas'ta birkaç tane önemli işletmeci Kayserili var. Artık yavaş yavaş böyle bir oluşum var. Bu hadiseden sonra onlar şehri terk ettiler. Gittiler.” (Kişisel görüşme, 2025).

K3 de benzer tespitlerle bu durumu şöyle izah ediyor: “1967 Eylül'ünde cereyan eden bir sportif hadisedir, Kayseri Sivas hadiseleri. Şehirlimizin ölmesi feci şekilde Sivas'ı sarstı. Hem sosyal kültürel yapıyı sarstı hem ticaret ilişkilerini sarstı iki şehir arasındaki. Ondan sonra 3-4 Eylül 1978'de cereyan eden ve yakın siyasi tarihe Ali Baba olayları ismiyle geçen bir hadise ki 10 kişinin ölümüyle neticelenmişti. Ondan sonra gelen kırgınlıklar da ve ondan sonra gelen davalar ardından gelen sıkı yönetim rejimi o sıkı yönetim döneminde yargılamalar filan onu da Sivas'ın sosyal yaşantısında ve göçün oluşumuna büyük tesir etti. Ve nihayet işte böyle üzülenek ağzımıza bile almaktan çekindiğimiz 2 Temmuz olayları buna tüy dikti yani.” (Kişisel görüşme, 2025).

Katılımcılar, farklı noktalarda Sivas'ın kültür ve sosyal yaşamına ilişkin görüşlerini de ifade ettiler. Bunu yaparken çoğu kez kentin sosyal ve kültürel yaşamını geçmiş ve günümüzle kıyaslayarak ifade ettiler. Geleneksel kültürden nasıl uzaklaştığı, mahalle kültürünün nasıl yok olduğu, dayanışmacı kültürün bireyselliğe değil, bencillikçe dönüştüğü konularını örnekler üzerinden açıklamaya çalıştılar.

Görüşmecilerden K1 özellikle folklor anlamında Sivas'ın geçmişte çok zengin bir mirasa sahip olduğunu ancak günümüzde aynı şeyleri söylemenin zor olduğunu şöyle ifade etmiştir:

“Sivas'ta 1970'li yıllarda 'Kar Güzeli' yarışması yapılırdı. Günlük giysileriyle kızlar dizilir, jüri birini seçerdi. Yeni kar güzeli basında tanıtılırdı... Kültür konusuna gelince, bir milli kültürümüz var, bir de yerel kültürümüz var. Yerel kültürü geliştirirseniz evrensel boyutlara kadar ulaştırabilirsiniz. Şimdi Sivas kültürel yönden, bunlar yazılmış eserlere bakarak söylüyorum, yaşanmışlıklara bakarak söylüyorum, zengin bir kültür mirası var. Ama kültür mirası dejenerasyona uğramış. Anlattığımız iç göç, dışarıya göç vs. bu yozlaştırmayı artırdı. Yani eski Sivas mahallelerinde sokağın ortasında, bahçede düğün olurdu. Muazzam bir kültür unsuruydu. Sünnet düğünleri aynı şekilde yapılırdı. Bunlar kültüre aktarılabilecek şeylerdi. Mesela bizim sanatçılarımız vardı, ressamlarımız vardı... Bu tür etkinlikleri çok görüyorum. Mesela halk oyunları Sivas'ta muazzam ilerlemişti. 70'li yılları hatırlıyorum. Okuduğumuz Sivas Lisesi'nin yaklaşık 10 tane halk oyunları ekibi vardı. Silifke, Kafkas, Sivas, Bitlis, Balkanlar. Kıyafetleriyle, her şeyiyle sahneye koyacak durumdaydı... Değişik kuruluşlar, geceler yapıyordu. Bu halk oyunları ekipleri düğünlere gidiyordu. Sanat müziği, halk müziği, halk oyunları, düğünler bu kültür ortamında cereyan ediyordu. Şimdi bakıyorsunuz bir org, metalik sesler. Yani düğün müdür nedir, nasıl oluyor bilmiyoruz biz bunları. Şimdi bu kültürel boyutlar yaşanarak geliştiriliyor, nesilden nesile aktarılıyor. Bir de okul gibi düşünelim bunu. Şimdi orada büyük bir kesintiye uğradı halk oyunları. Şimdi benim gözlemim şu, Halk Eğitim Merkezi'nin halk oyunları ekibi vardı. Liseden ilkokullara kadar halk oyunları ekibi vardı, ilkokul arası yarışmalar olurdu. Yarışmalarda teşvik amacıyla özel kıyafetlerle çekişmeli yarışmalar yapılırdı. Şimdi eğitim sistemimizin problemlerine bunu da dahil etmek lazım. Niye yok? Mesela usta eğitimciler geldi,

çocukları okulun beden eğitimi salonlarında çalıştırırdı. Aylarca özel kıyafetler alınır, yarışmaya hazırlanırdı. Şimdi o çocuk hayatı boyunca onu unutmuyor. Bir düğünde dernekte kalkıyor, onu icra ediyor. Ne kadar güzel bir şey... Mesela Sivas halayı, benim çocukluğumdan beri çok iyi hatırlarım, ince sazla halay çekilirdi, davul zurna ender görülürdü. Evlerin bahçelerinde, düğün salonlarında ince sazla, cumbuşla, kemanla vesaireyle kadın-erkek Sivas halayı çekilirdi. O kadar güzel bir görsel sergileme olurdu ki, sivil halk oynuyordu bunları. Şimdi insanlara soruyorsun, Sivas halayına eşlik eder misin? Edemeyiz. Bilmiyoruz. Öbürü gözlüyordu, öğreniyordu. Kurslara katılıyordu, Halk Eğitim Merkezleri'nde, okullarda. Şimdi bunlar yok... Sivas halısı dünya çapında meşhurdu. Bilmem kaç bin tane ilmek atılmış santimetre kareye. Burada cezaevinde dokunurdu bu. Türkiye çapında sıraya girilirdi. 10 senede, 15 senede sıra gelmezdi. Maliyeti çok yüksek bir üretimdi. Değişik halı merkezlerinde biraz denendi ama yürütülemedi. Niye yeniden yapılmaz? Dünyada örneği yok. Yani Sivas halı koleksiyonu yönünden çok zengin. Şu anda yöneticiler bir müze arayışı içindeler. Bütün halıları bir ara orada sergilenecek Selçuklu dönemi halıları falan. Bu bizim aynı zamanda milli kültürümüzün bir parçası. Desenleriyle, dokuma özellikleriyle, ilmek sayısı ile yani ta Türkistan'dan getirdiğimiz özellikler Sivas'ta hayat bulmuş. Bu, yeniden ihya edilebilir. Yani Isparta halısı deyince aklımıza farklı bir şey geliyor. Sivas halısı ince bir dokuma, çok istisna bir şey, çok büyük bir maddi getirisi olan bir şey üretim açısından. Dikkat edin bakın kırılma, bütün hatlarda oluyor. Yani sadece düğünü, derneği, halk oyunları falan değil toplu bir çöküş, bir zihniyet çöküşü yaşıyoruz." (Kişisel görüşme, 2025).

Görüşmecilerden K3, sosyal ve kültürel açıdan yaşanan deformasyonun önce şehir dışına yapılan göçlerle başladığını, 1965'te kabul edilen 1966 yılında uygulamaya geçen Kat Mülkiyeti Kanunu'nun komşuluk ve yakın ilişkileri zayıflattığı, diğer yandan geçmiş dönem kültür sanat faaliyetlerinin aynı yoğunlukta olmadığını belirterek öncelikle kentin göç vermesinin yarattığı sorunları şöyle ifade ediyor:

"Haklı sebeplerle gidenler de oluyor. Çocuğunu okutmak için gidenler veya sağlık nedenleriyle gidenler de oluyor. Ama bunlar sosyokültürel yapıya zarar veriyorlar. Hani bazen eşimiz, dostumuz bize yakınıyor. Yahu geldim Sivas'ta hiç tanıdık, bulamadım. Caddelerde gezdim, selam verecek kimseyi bulamadım. Bulamazsın tabii, çünkü şehir korkunç bir değişim süreci içinde. Şimdi Sivas bizim yetiştiğimiz yıllarda çok modern bir şehirdi. Hem kültürel faaliyetler açısından hem sosyal yaşantı açısından. Ben bürokrat çocuğuyum. Ben öğretmen çocuğuyum, annem öğretmendi. Son derece modern bir hayat vardı. Bunu Şehir İklimi adlı kitabımda koyduğum bazı fotoğraflarla da bunu belgelemeye çalıştım." K3 daha sonra Kat Mülkiyeti Kanunu'nun insan ilişkilerini etkilemesi noktasında şunları dile getiriyor: "Bir de şöyle bir olay var. Şimdi 1965'te Kat Mülkiyeti Kanunu çıktı. Kat Mülkiyeti Kanunu çıkmadan evvel hepimizin bahçeli evleri vardı, mutlaka. Bostanlı, bahçeli, sağlıklı evlerimiz vardı, birer katlı, en kabadayısı iki katlı. İşte bir miktarda konak dediğimiz, bir kısmı da

Ermeni yapımı olan konaklar vardı. O bahçeli evlerimizde biz başka bir hayat sürüyorduk. Şimdi 1965'ten sonra Kat Mülkiyeti Kanunu çıktıktan sonra bu "yap-sat" olayı çıktı. Arsası olan müteahhide verdi. Toplu yaşamaya geçtik. Ataerki aile düzeni yavaş yavaş yıkıldı. Artık herkes çekirdek aile dedikleri, işte ana baba çocuklar. Ama eskiden öyle değildi ki herkes eltiler, görümceler, kardeşler, kayınpederler, bilmem neler hep aynı konakta aynı o bahçe içinde yaşarlardı. Apartman hayatı insanları yalnızlığa sürükledi. Şimdi ben düşünüyorum mesela eskiden bir hastalık durumunda veya bir acil durumda bile akraba, eş-dost hastanın yanında kalmak için sıraya girerdi. Hastanın yanında ben yatayım, sen getir-götür işlerini hallet gibi. Şimdi öyle bir küçük çekirdek aileye sahip olduk ki yani ya eşin yatacak yanında, çocukların işi gücü varsa onları getirtmen mümkün değil." Aynı görüşmeci kentin geçmiş tarihlerde sosyal kültürel yaşamına ilişkin çok önemli bilgileri şöyle paylaştı: "1960'lı 70'lilerin başını hatırlıyorum. O kadar çok tiyatro kumpanyası gelirdi ki buraya. Yani her hafta veya her ay bir iki tane tiyatro kumpanyası gelirdi. Mesela o büyük aktörlerin oyunlarını ben hep seyretmişimdir burada. Tabii ailemin yardımıyla ben nihayet ortaokul-lise talebesiyim. Çok ciddi yayınlar çıkardı, dergiler çıkardı. Çok tiyatro oyunları sergilenirdi. Dışarıdan gelenler değil sadece, onlar ayrı. Burada Shakespeare'in Hamlet'ini 1962 yılında İngilizce sahneye koydular. Evet, bunun gazete haberi var bende. Oynayanların da isimleri var. Bunu gazeteler haber yapmışlar. Demiryolu Sineması'nda 1962 yılında Hamlet İngilizce aslından oynandı burada. Birkaç edebiyat öğretmeni oynadılar bunu. Ha, bu bir şey midir? Bana göre bir ölçüdür bu. Sonra kadrolar, mesela şimdi kaht-ı rical (kaht-ı rical: devlet yönetiminde ve liyakat isteyen diğer alanlarda, kalifiye eleman bulunamaması durumu. Yazarın notu) diyoruz mesela. Biraz evvel bahsettiniz işte. Devlet ricali olsun, okuldaki bilhassa öğretmenler, öğretmen grubu olsun, çok kaliteli, çok doyurucu, böyle insan yetiştirirlerdi. Böyle bir kültür düzeyi vardı. Konuşmamda da dedim, konser konuşmasında, şimdi her şey çok özet yaşıyor yani. Çok kolay yaşıyor." (Kişisel görüşme, 2025).

K2 kentin kültürel gerilemesine farklı bir noktadan bakıyor ve birkaç olayı bütünleştirerek durumu şöyle ifade ediyor:

"Şimdi bakın 50'li yıllarda Sivas'ta bir CER atelyesi var. CER Atelyesi'nde 5 bin kişinin çalıştığı rivayet edilir. 5 bin kişi ortalama, 4 bin 700 hocam. En maksimum rakam 4 bin 700. Yani beslediği insan sayısı 24-25 bin civarı. Atelyecilik çok önemli. Ve lojmanlar, ondan ayrı bir yazı konusudur. Lojmanlardaki sosyal hayatı, lojman yaşayışı falan. Efendim, o fabrika gitti. Ondan sonra Dikimevi gitti. Burada bir de askeri Tümen vardı, Er-eğitim tümeni vardı. Cumartesi-Pazar günleri askerden, erattan geçilmezdi çarşıda, o da gitti. Çimento fabrikası özelleştirildi. 1200 kişinin de çimento fabrikasında çalıştığı söylenirdi o zaman... Bir de özellikle bu Cer Atelyesi'nde çalışanlar muhacir, Rumeli muhaciri olmalı. Eskişehir'de ve Sivas'ta muhacir çoktu. Çalışanların %70'i muhacir idi. Onların çocuklarının giyinişi, konuşması, gidişatı, lojman çocuğu derdik onlara. Biraz

farklı böyle. Kızları, erkekleri. Orada da tur atmak, yani gençlerin en büyük zevki oralarda, lojmanda tur atmak. Onların çok değişik bir yaşantısı vardı. O Rumelilikten, suyun öbür tarafından gelenler. Yani toplum bilimsel açıdan incelenmesi gereken bir konu. Onların gitmesi de Sivas'ın ekonomik yönden, sosyal yönden fakirleşmesine yol açtı. Mesela bizim sınıflarımızda en güzel kızlar, en yakışıklı, en güzel giyinen erkekler, en böyle kibar öğrenciler hep lojman, Çimento'nun çocuklarıydı. Servisle gelir giderlerdi. Ondan sonra efendim, mesela onların Sivas'ta çok büyük şeyleri olmuştur. Sosyal gelişme bakımından, modernleşme açısından. O tarihe göre, 1940-50'li yıllara göre yani ayrı bir koloni gibiydi. Her şeyleriyle, yaşantılarıyla, yaşam tarzlarıyla. Sonra Lojman'ın sinemaları var. Mesela kimse sinemayı bilmezken onların sinemaları vardı. Aynı şekilde Ordu Evi sineması vardı. Sosyal hayatı zenginleştiren şeylerdi. Benim kayınpederim demir yolcuymdu. Bizim hanım hala anlatır, yani o sinemaya gitmeyi. Bizim için ayrı bir dünyaydı, oraya gidip bir siyah-beyaz film seyretmek. O da zihni açıyordu, ufkunu açıyordu. Günümüzde bu yozlaşmanın tabii çok sebepleri var. Bir prizma yani, ne taraftan yansıtılırsa." (Kişisel görüşme, 2025).

Social Change In Sivas Through The Eyes Of Witnesses

Extended Abstract

This study will examine the memories, opinions, observations, and experiences of three prominent figures who have witnessed Sivas's last fifty years, have been direct or indirect actors in the process, and are well-known to the city's public for their cultural and social contributions. While other studies have included similar witness observations, we think a sociological research is necessary. People from diverse fields and outside academics have written about the city until now. Naturally, this is not the first sociological research. It's important that this study uses witnesses' memories, observations, and experiences to examine the city's social change in the last half century from a sociological perspective and to determine the city's economic development/lack of development and its political and cultural state with a holistic and comprehensive approach.

As is known, Sivas is known as an ancient Anatolian city. It has played very important political and administrative roles in its past, which has been filtered through history. It has long maintained its importance as a large province to which some districts of Tokat, Amasya, Kayseri and Malatya are connected; as a capital from time to time during the Seljuk period, as a very important geographical route and trade center through which the historical Silk Road passed, as a city of poets; as a city of tolerance and civilizations where different ethnic, religious and cultural groups live together, as well as a city of science and trade. After our Republic was established, Mustafa Kemal Atatürk trusted the city and made it one of the National Struggle's headquarters. He stayed there for 108 days to prove his trust. After the Republic, the central government invested in the city to prove its dedication and value.

Sivas is a city with economic potential and pros and cons. 41 percent of Sivas province's 2,720,279 hectares is arable, 27 percent pasture, 13 percent woodland and scrubland, and 19 percent non-agricultural (Tarım ve Orman Bakanlığı, 2025). The fact that 41% (1,106,085 ha) of the entire area is arable land is an advantage, yet only 310,000 hectares are irrigable (28.11%). Industrially, heavy industries is giving way to SMEs. Only Sivas, a major mining city, has 36% of our country's directly useable iron ore reserves and operating strontium deposits (MTA, 2025). Few strontium, iron, lead, zinc, lignite, barite, and limestone mines are working, but many are high-reserve.

In addition, there are many different and high-reserve mines such as strontium, iron, lead, zinc, lignite, barite, and limestone; very few of these are operated.

The study is designed as qualitative and its aim is to examine how individuals living in Sivas experience and make sense of social change. In this context, the phenomenological pattern, one of the qualitative research patterns, was used. In the study, interviews were conducted with 3 leading figures of Sivas using the semi-structured interview technique. The data were analyzed by descriptive analysis.

Sonuç

Sivas kenti, diğer kentler gibi değişen, dönüşen bir kent. Ancak bu değişimin, dönüşümün hızı ve yönü oldukça önemlidir. Modernleşme sürecinde önemli değişimler/dönüşümler geçirdi. Tarihin derinliklerinde önemli siyasal, yönetsel, kültürel roller üstlendi. Cumhuriyet'in kuruluşunda da bu rollerini tarihin akışına uygun olarak yerine getirdi. Ekonomik anlamda da önemli değişimler yaşadı. Sanayileşme yolunda yeterli olmasa adımlar atıldı, atılıyor. Geçmişteki ağır sanayi yatırımları günümüzde daha çok orta ve küçük işletmelere doğru kaymaya başladı. Ağır sanayi hamlelerinin devam etmemesinin en önemli nedenleri ilgili kuruluşların teknolojik değişimi ve yenilenmeyi sağlayamamasıydı. Bunda dönemin siyasal ve ekonomik aktörlerinin vizyon eksikliği ve ilgisizliği önemli rol oynadı. Kente kurulan bazı tesisler daha sonra başka kentlere taşındı. Kent halkı, kenti temsil eden ekonomik, bürokratik ve siyasal temsilciler aidiyet ve sahiplik duygusu ile bu tesislere yeterince sahip çıkamadı. Sivaslı Milli Savunma Bakanı döneminde Dikimevi taşındı, bazı kamu kurumlarının bölge müdürlükleri, il müdürlüğüne dönüştürüldü. Kentte ticaret kültürünün yeterince gelişmemesi, ekonomik aktörlerin sahip oldukları mali gücü birleştirerek büyük işletmelere yönelememelerinde özgüven ve karşdakine güven duygusunun olmadığı söylenebilir. Kentin son yarım asırda yaşadığı büyük olaylar kentin gelişimini büyük ölçüde sekteye uğraştırmıştır. 1967 yılında bir futbol maçında çıkan olaylar neticesinde 43 kişinin yaşamını yitirmesi, bunun intikamı olarak kentte Kayserili iş insanlarına ait işyerlerinin yağmalanması sonucu bu insanların kenti terk etmesi yaşanan ilk talihsiz toplumsal olaydı. 1980 faşist darbesi öncesinde ülkemizde yaşanan etnik, dinsel ve ideolojik kavganın bir parçası olarak 3-4

Eylül 1978 yılında yaşanan ve 10 kişinin hayatını kaybettiği Alibaba Olaylarının kentin gelişimine faturası ağır oldu. Bu olaylar kentin sadece imajını bozmadı aynı zamanda kentin kültürünü taşıyan yerli aileleri, varlıklı aileleri ve Alevi kökenli yurttaşlar kenti terk etmeye başladı. Bu durum kentin beşerî ve sosyal sermayesini kaybetmesinde büyük pay sahibi oldu. Ekonomik anlamda da dışarıdan bırakın özel sektör yatırımını alması kentin sermaye sahipleri de büyük şehirlere göçtü veya yatırımlarını başka şehirlere yaptı. Bu göçün oluşumunda daha iyi yaşam koşulları, daha yüksek yaşam standardı arayışlarının da payı olduğunu vurgulamak gerekir. Son olarak kentin tarihine kara bir leke olarak sürülen 2 Temmuz 1993 Madımak yangını sonucunda 35 insan yanarak ölmesi kent açısından talihsiz olayların son halkası oldu. Son iki olayı sadece kente ve kent insanına mal etmek adaletsiz bir yaklaşım olur. Köylü dindarlığı üzerinden yükselen siyasal İslam'ın bir uzantısı olarak birtakım odaklar tarafından desteklenen tarikat ve cemaat tarzı yapılanmaların ve yabancı istihbarat birimlerinin bu olaylarda temel aktör olarak yer aldığını ifade etmek gerekir. Modern Cumhuriyet kentinden, tarikat, cemaatlerin ve yabancı istihbarat birimlerinin cirit attığı bir kente dönüştü. "Cumhuriyet burada kuruldu, burada yıkılacak" sloganları olayın arka planındaki karanlık odakların kimler olduğunu tüm çıplaklığıyla ortaya koymaktadır. Bu olayların yarattığı toplumsal atmosfer, kentin bozulan imajı Sivas'ı uzun süre her alanda ve anlamda olumsuz etkiledi. Üniversiteyi kazanan öğrencilerin, ataması yapılan memurların tedirginlik duyarak geldikleri, bazılarının gelmediği bir kente dönüştü. Geçmişte Anadolu'nun en güvenilir kentlerinin başında gelen Sivas, bir anda korku kentine dönüştü. Oyunu sahneye koyanlar uzun sürede amaçlarına ulaşmış oldu. Oysaki Sivas kenti, tarihsel süreçte üstlendiği misyon ve yerine getirdiği rollerle bu imajı ve sonucu hiçbir zaman hak etmedi, etmemektedir. Ancak bu olumsuz imajın düzelmesi için gerek kent halkı gerekse kenti temsil eden ekonomik, siyasal ve kültürel aktörlerin de gerekli ve yeterli çabayı sarf etmediğini de belirtmek gerekir. Yani kadim Anadolu kenti olarak Sivas yeterince sahiplenilmedi ve halen sahipsiz olarak varlığını sürdürmektedir. Bugün kentin olması gereken ekonomik gelişmişliğin gerisinde kalması, köy ikameli bir kentleşme

sonucunda köylüleşmiş kent kimliği kazanması, kültürel ve sanatsal açıdan yoksullaşması, siyasal dokunun tamamen tersine dönmesi, sosyal yaşamın popüler kültüre terk edilmesinin nedeni sahipsiz kent olmasında aranmalıdır. Nitekim tanıkların başvurulan görüşleri ve deneyimlemeleri bu tespitleri genel olarak doğrular niteliktedir.

Kaynakça

- Creswell, J. W. (2018). Nitel Araştırma Yöntemleri, Ankara: Siyasal Kitabevi.
<https://www.gzt.com>. (2017.11.06).
<https://www.gzt.com/zpor/yaralilarin-komur-kamyonlariyla-tasindigi-turkiyenin-en-kanli-tribun-faciiasi-1967-kayserispor-sivasspor-maci-2798326> (Erişim Tarihi: 18.02.2025).
- Kongar, E. (2008). Toplumsal Değişme Kuramları ve Türkiye Gerçeği, İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Levi-Strauss, C. (2012). Yapısal Antropoloji, (Çev., A. Kahiloğulları, Ankara: İmge.
- Mazlum, A. (2019). Kentleşme, Toplumsal Bütünleşme ve Ayrışmaya Etkileri: Mersin İli Örneği, Ankara: Sonçağ Akademi.
- MTA. (2025). Sivas İli Maden ve Enerji Kaynakları.
https://www.mta.gov.tr/v3.0/sayfalar/bilgi-merkezi/maden_potansiyel_2010/sivas_madenler.pdf (Erişim Tarihi: 18.02.2025)
- Ozankaya, Ö. (1986). Toplum Bilim, Ankara: Tekin Yayınevi.
- Ökmen, M. (2001). Sivas'ta Kentsel Gelişme, Cumhuriyet Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, 2 (1), 239-264.
<https://arastirmax.com/tr/system/files/dergiler/10693/makaleler/2/1/arastirmax-sivasta-kentsel-gelisme.pdf>. (Erişim tarihi:15.02.2025).
- Özer, İ. (2003). Toplumsal Değişme-Gelişme, 559-589, Sosyolojiye Giriş içinde, Ankara: Martı Yayınevi.
<https://sivas.tarimorman.gov.tr>. (2025). ilin arazi dağılımı ve tarımsal varlıkları.
<https://sivas.tarimorman.gov.tr/Belgeler/ilin%20Arazi%20Dağılımı.pdf>, (Erişim Tarihi: 18.02.2025).
- Yalman, İ. N. (2024). Sivas Sanayisinin 100 Yılı, Sivas: SOSAD (Sivas OSB Sanayicileri Derneği).
- Yasak, İ. (2021). Sivas İli, Sivas: Sivas Belediyesi Kültür ve Sosyal İşler Müdürlüğü.